

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ
У СПРАВАХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА РЕЛІГІЙ
ВІДДІЛЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА ІНСТИТУТУ ФІЛОСОФІЇ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ
ЦЕНТР РЕЛІГІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ І СВОБОДИ

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА

*Науковий щорічник
№ 12*

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Міжконфесійний діалог як складова становлення
громадянського суспільства»*

- Р36 Релігійна свобода: Міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства.** Науковий щорічник. За загальною редакцією д.філос.н. А.Колодного, к.істор.н. Г.Попова, д.філос.н. Л.Филипович, к.філос.н. М.Бабія - Київ: Світ знань, 2007. – с. 204

До щорічника увійшли доповіді, виступи, повідомлення, виголошені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Міжконфесійний діалог як складова становлення громадянського суспільства». Означена проблема розглядається в теоретичному й практичному вимірах, з акцентом на досвід і можливості її вирішення в Україні.

Для науковців, викладачів релігієзнавства, державних службовців, студентів, усіх, хто цікавиться питаннями буття релігії в суспільстві, її свободи і функціональності, проблемами міжконфесійних відносин.

**Нац. парламент
6-ка України**

ББК 86я5

Редакційна колегія щорічника «Релігійна свобода»:

д.філос.н. Колодний А., к.істор.н. Попов Г. (редактори), д.філос.н. Бондаренко В., к.філос.н. Бабій М., д.філос.н. Закович М., д.філос.н. Саган О., к.філос.н. Новиченко М., д.філос.н. Филипович Л., д.філос.н. Яроцький П., к.філос.н. Павленко П.

Редакційну підготовку випуску щорічника № 12 здійснили:

д.філос.н. Колодний А. (гол.ред), к.істор.н. Попов Г., к.філос.н. Бабій М., к.філос.н. Новиченко М., к.філос.н. Любчик В., д.філос.н. Филипович Л., д.філос.н. Яроцький П., к.філос.н. Павленко П.

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди
НАН України (протокол № 19 від 1 грудня 2007р.).

*Щорічник «Релігійна свобода» входить до переліку фахових видань
ВАК України (філософські, історичні та соціологічні науки)*

ЗМІСТ

Розділ I

АКТУАЛЬНІСТЬ МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ В РЕЛІГІЙНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ

Г.Д. Попов. Релігійно-церковний комплекс та міжконфесійні відносини в сучасній Україні: стан, тенденції, проблеми розвитку.....	7
М.Ю. Бабій. Діалог як фактор оптимізації міжконфесійних відносин: теоретичний і практичний виміри.....	9
С.І. Здіорук. Міжконфесійний діалог як інструмент реалізації права на свободу совісті.....	13
П.В. Ганулич. Міжконфесійний діалог – основа духовної консолідації українського суспільства.....	17
В.А. Бодак, Л.О. Филипович. Міжрелігійний діалог в культурах світу.....	19
Л.А. Виговський. Церква як чинник формування і утвордження громадянського суспільства в Україні.....	23

Розділ II

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ДІАЛОГУ В СИСТЕМІ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН

В.П. Любчик. Політико-правові засади та стратегія державної етноконфесійної політики: становлення сучасного розуміння.....	31
А.В. Арістова. Ризики міжконфесійного діалогу.....	36
К.К. Недзельський. Глибинно-психологічна рефлексія етнонаціональних суперечностей і релігійної толерантності українців.....	39
В.В. Шевченко. Актуалізація української релігійної духовності і міжконфесійні реалії сьогодення.....	42
О.Т. Шелудченко. Біблійні пророцтва як основа міжконфесійного діалогу авраамістичних релігій.....	46
В.В. Титаренко. Поняття «сучасний християнин» у контексті діалогу суспільства і релігії.....	49
К.М. Вергелес. Міжконфесійний конфлікт як перешкода до національного відродження України.....	51
А.М. Колодний. Громадянська релігія як засіб вирішення проблем міжконфесійного діалогу.....	55
В.В. Любчук. Міжконфесійна співпраця християнських церков в умовах становлення громадянського суспільства.....	59
П.К. Мартьянов. Екуменізм в практиці християнства.....	62
Б.Б. Буяк. Проблеми розвитку духовно-релігійних якостей сучасної української молоді.....	66
В.В. Климов. Українське чернецтво і міжконфесійні відносини: історичний та сучасний аспекти.....	70
М.Б. Кривоус (Сисак). Релігійний плюралізм і міжрелігійна напруга в сучасній Великій Британії (досвід вирішення).....	78
С.Р. Продивус. Проблема міжконфесійних відносин у передвиборчих програмах політичних партій України.....	81
Х. С. Манжалій. Психологія конфлікту: неохристиянський контекст.....	83

Розділ III

ШЛЯХИ ТОЛЕРАНТИЗАЦІЇ ВІДНОСИН КОНФЕСІЙ В УКРАЇНІ

Димитрій (Рудюк), архієпископ. Роль Православної Церкви у формуванні української самоідентичності.....	89
А.Р. Марчишак. Православ'я в умовах мультіконфесійного суспільства: український контекст.....	91

Ю.К. Недзельська. Погляд православ'я на міжконфесійний діалог та його вплив на життя мирян	94
П.Л. Яроцький. Православно-католицький діалог: проблеми і перспективи	97
Е.В. Бистрицька. Православно-католицькі відносини в контексті релігійної ситуації України: проблема патріархату УГКЦ.....	102
С.Р. Кияк. Христоцентричність українського католицизму як передумова єкуменічного діалогу в контексті становлення громадянського суспільства.....	105
Ю.В. Вільховий. Міжцерковні зв'язки та посилення інституалізації протестантських конфесій на сучасному етапі (євангельські християни, баптисти, п'ятидесятники).....	110
М.М. Черенков. Перспективи діалогу євангельських протестантів з християнами інших конфесій України.....	113
О.А. Спир. Присутність протестантських церков у релігійному просторі України і світу.....	116
О.Я. Вінніченко (Борух). Англійська Церква про можливість міжконфесійного діалогу в релігійно-плюральному світі.....	119
В.І. Андросова. Іудео-християнський діалог: історична ретроспектива.....	124
О.В. Бучма. Буття релігійних меншин в Україні в контексті міжконфесійних відносин.....	127
О.Е. Никитченко. Релігійні конфлікти та діяльність новітніх релігій у сучасній Україні: соціологічний вимір.....	130
Л.М. Шугаєва. Православні церкви і православне сектанство: проблеми взаємин.....	133
Л.Д. Владиченко. Розвиток християно-мусульманських відносин в контексті релігійної толерантності.....	136
В.О. Матвеев. Паралелі християнської езотерики та індуїзму в аспекті самореалізації особистості	142
Г.М. Кулагіна. Народні релігії в умовах глобалізації.....	145
Т.Р. Беднарчик. Міжконфесійні відносини в рідновірському русі української діаспори.....	149
С. Боруцький. Особливості державно-церковних, міжконфесійних та внутрішньо церковних відносин на Львівщині.....	153
М.Г. Мурашкін. Міжцерковні відносини на теренах Дніпропетровщини.....	160
С.С. Гундерін. Проблеми та особливості міжконфесійних відносин Католицької церкви в Україні.....	161

Розділ IV

ЗАСОБИ НАЛАГОДЖЕННЯ І ШЛЯХИ ПРОВЕДЕННЯ МІЖКОНФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ

О.В. Шуба, О.Базар-Налисник, В.Онопченко. Проблема зближення школи і церкви в контексті сучасних міжконфесійних відносин.....	167
Я.Л. Позняк. Духовна освіта в Україні як предмет міжконфесійного діалогу.....	172
М.М. Закович. Релігійне розуміння співвідношення науки і релігії як чинник діалогу світоглядів.....	176
В.І. Докаш. Міжконфесійний діалог як фактор утвердження злагоди і миру в Буковинському регіоні.....	178
В.В. Сошин. Релігійна ситуація на Полтавщині у контексті міжконфесійного діалогу.....	182
О.С. Кисельов. Діяльність Всеукраїнської ради церков та релігійних організацій після Помаранчевої революції.....	184
О.В. Недавня. Інтернет як дискусійне поле міжконфесійного спілкування.....	188
О.В. Добродум. Політкоректність і міжрелігійний діалог.....	190
Є.О. Ятченко. Особливості міжконфесійного діалогу при вирішенні майнових питань.....	193
І.В. Пахомов. Робота релігійних організацій у місцях позбавлення волі (міжконфесійні відносини).....	197
«Декларация о содействии диалогу и взаимопониманию между религиями и цивилизациями»	200
Релігієзнавчі конференції 2008	203

що дуже суб'єктивно налаштовані; ця діяльність деструктивна, дестабілізуюча для суспільства, заангажована, шарлатанська. Також абсолютна більшість опитаних (72% експертів) виступили проти введення особливого правового режиму регулювання діяльності НР і додали: «Європейське законодавство рекомендує державам, що входять до Ради Європи, відмовитись від релігійної презумпції».

Отже, підсумовуючи відповіді експертів, можна виокремити ті проблемні ситуації в суто релігійній сфері відтворення сучасного українського соціуму, які перешкоджають становленню громадянського суспільства. Однією із них є наявність конфліктів у самому релігійному середовищі в усій їх теоретичній та практичній різноманітності, хоча, як свідчать експерти, напруга цього протистояння в останнє десятиріччя спадає і частіше набуває явно політичного забарвлення.

«Антисектантська» діяльність здавна діючих та переважаючих за кількістю віруючих церков не тільки не наближує нас до засад громадянського суспільства, а навпаки – веде до створення соціуму феодального зразка. Наявність протекціонізму з боку владних структур до окремих релігійних організацій відкидає саму можливість побудови громадянського суспільства, бо порушує його головний принцип – принцип невтручання органів влади у діяльність громад, що діють в межах права.

Надія на побудову громадянського суспільства в Україні залишається, і не в останню чергу тому, що існують експерти, переважна більшість яких оцінює релігійну ситуацію в країні саме з точки зору засад такого типу соціуму. Якщо ж українські громадяни будуть мати потребу у створенні громадянського суспільства, то у нас вже є фахівці, які в змозі пояснити що треба, а що ні, зробити для цього, принаймні, в галузі релігійних відносин.

Л. ШУГАЄВА ■

ПРАВОСЛАВНІ ЦЕРКВИ І ПРАВОСЛАВНЕ СЕКТАНТСТВО: ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМИН

Проблема взаємин Православної церкви і православного сектантства існує з перших років появи останнього і є актуальною й до цих пір. Мова йде про ті релігійні об'єднання, які виникають, як правило, у лоні Православної церкви і лише невелика їх кількість відверто пориває з православ'ям, а, скажімо, такий релігійний феномен, як леонтіївці, з початку свого виникнення і до сьогодні діє у руслі Православної церкви.

Зростаючий утилітаризм побутового життя у поєднанні з високою інформатизацією всіх верств суспільства посилює кризу Православної церкви і значною мірою зводить сферу віросповідання до традиційної ритуальності. Православна церква, яка є ортодоксальною за суттю і консервативною за формою, повільно пристосовується до світу, який швидко змінюється, хоча претендує посісти в українському суспільстві якщо не визначальне, то бодай привілейоване становище, домагаючись у держави допомоги у вирішенні своїх канонічних та інституціональних проблем.

Православні церкви в Україні неадекватно реагують на збільшення різноманітних сект, у тому числі й православного кореня.

У процесі дослідження сучасного стану і тенденцій розвитку сектантських об'єднань православного походження нами виявлена стійка мережа таких об'єднань в областях України, наявність кліру і прихожан, віросповідних та організаційних засад. До таких релігійних об'єднань належать Істинно православна церква, Істинно православні християни, леонтіївці, мальованці, Православна євангельська апокаліпсисична церква, Православна церква Божої Матері «Державна».

Збережені з радянського періоду громади Істинно православної церкви перебувають у стані трансформації й пристосування до нових умов. У зв'язку з цим постають певні проблеми інституційного, канонічного, юрисдикційного значення. Так, скажімо, одним із принципових питань для прихожан ІПЦ у Чернігові, Вінниці, Донецьку і Донецькій області, а також у Дніпропетровську, Сумській області є питання щодо назви їхнього релігійного об'єднання. Невдоволення прихожан

■ Л. Шугаєва, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і соціальних дисциплін Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету.

ІПЦ викликає їх приналежність до Російської істинно православної церкви, оскільки вони наполягають на назві своєї церкви «Руська» замість «Російська». У зв'язку з цим депутат Чернігівської міської ради Шумило С.В. звернувся до уповноваженого у справах релігій в Чернігівській області Молочка В.М. з листом від 18 липня 2004 р., у якому пояснив, що чернігівська громада належить до юрисдикції Архієрейського Синоду Руської Істинно Православної церкви і жодного відношення не має до Російської істинно православної церкви, утвореної у 1997 р. як Екзархат УАПЦ у Росії. Остання конфесія була зареєстрована в Міністерстві юстиції Росії саме як «Російська», а її глава архієпископ Іоанн (Модзалевський) є членом Синоду УАПЦ в Україні під проводом митрополита Мефодія (Кудрякова). Ані Російська Зарубіжна Церква, ані Руська Істинно Православна церква з цим новоутворенням УАПЦ нічого спільного ніколи не мали і не мають. У даному випадку терміни «російська» і «руська» мають зовсім інше принципове значення і відмінність.

Назва ж «Руська Істинно Православна церква» історично і канонічно належить Катакомбній церкві в СРСР, яку з 1982 р. очолював архієпископ Лазар (Журбенко) Одеський.

Назва «Руська Істинно Православна церква» є не етнічного, але духовно-історіософського характеру. Віруючі цієї церкви самоідентифікують свою приналежність не до «Російської» (за етнічним принципом), але саме до «Руської церкви» (за духовно-віросповідним принципом). Для прихожан ІПЦ це є питання принципового, канонічно-віросповідного характеру.

В той же час у Києві діє Свято-Іоаннівська церква і монастир, які належать Російській істинно православної церкві за кордоном. Отець Олексій (Пергаменцев), який очолює громаду, в розмові з авторкою наголосив, що громада підкоряється Першоієрарху митрополиту Віталію (Устинову) Східно-Американському і Нью-Йоркському.

Як заявляють прихожани Руської істинно православної церкви і Російської істинно православної церкви, між ними ніколи не виникало і не виникає духовних суперечностей. На підставі наших спостережень ми дійшли до висновку, що основною причиною неможливості об'єднання з ортодоксальною Православною церквою є «сергіянська і екуменічна ересі» останньої. Під сергіянською ересю прихожани ІПЦ мають на увазі той факт, що їхня церква виникла й організаційно оформилася наприкінці 20-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. в результаті відмови більшості єпископату і духовництва Православної церкви від співробітництва з комуністичною владою СРСР, на що пішло керівництво ІПЦ на чолі з митрополитом Сергієм. Представники сучасної Істинно православної церкви заявляють, що хоча митрополит Сергій і зберіг організаційну структуру церкви, але не зберіг чистоту і праведність православної віри, а тому не лише про об'єднання, а й про будь-які контакти із сергіянською, тобто Російською Православною церквою мови бути не може.

На нашу думку, така позиція ІПЦ є принциповою, але може й бути неостаточною. Прикладом трансформації поглядів на питання об'єднання з Російською Православною церквою є події травня 2007 р., коли у Москві Патріарх Московський і всія Русі Олексій II і першоієрарх Російської Православної церкви за кордоном Лавр підписали Акт про канонічне спілкування.

Під час бесіди з протоієреєм Олексієм (Пергаменцевим), який є очільником громади Російської істинно православної церкви за кордоном у м. Києві, у червні 2007 р. нами з'ясовано, що він і в його особі громада вкрай негативно поставилися до підписання Акта про канонічне спілкування між Російською Православною церквою і Російською Православною церквою за кордоном. Причинами такої реакції на підписання документа і проведення спільної літургії стали звинувачення Російської Православної церкви Московського Патріархату у розколі православ'я у 20-х рр. ХХ ст., а також у «сергіянській і екуменічній ересі». На думку отця Олексія, Православна церква (мається на увазі РПЦ МП), яка не здійснила обряду покаяння перед своїми духовними ієрархами, духовенством і парафіянами за трагічні помилки минулих десятиліть, є безблагодатною, що унеможливує будь-яке спілкування з нею. Крім того, він висловив думку, яку ми цілком підтримуємо, що підписання Акту про канонічне спілкування між двома церквами є подією політичної ваги, що була покликана продемонструвати світу зацікавленість російського Президента в об'єднанні православних церков, створенні єдиного Російського православного центру як охоронця національних традицій і духовності народів Росії.

Окремо слід сказати про феномен леонтіївщини. На Рівненщині, Волині, Житомирщині він досить поширений. У 70-90 роки минулого століття згасав інтерес віруючих Православної церкви до культу Леонтія. В останнє десятиліття цей культ оживився і, що характерно, він підживлюється окремими групами православних монахів, молодими священиками, які навчаються в

духовних семінаріях як Української Православної Церкви Московського Патріархату, так і Української Православної Церкви Київського Патріархату. До культу Леонтія благодушно ставляться і деякі ієрархи, тобто єпископи. Крім того, леонтіївці розширюють географію свого впливу. Громади леонтіївців діють у Білоцерківському районі Київської області, яка не є традиційною для цього релігійного утворення. І хоча у 2001 році Українська Православна Церква Московського Патріархату оголосила вчення Леонтія єретичним, ставлення УПЦ МП і УПЦ КП до леонтіївців і леонтіївщини є досить лояльним. Очевидно, воно продиктоване православним духовним ієрархам передумовами втрати великої кількості прихожан, тим більше, що ні сам Леонтій, ні його послідовники ніколи відверто не поривали із Православною церквою.

Розпад економічної й ідеологічної систем наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття, зниження рівня життя населення, безробіття стали сприятливим ґрунтом для поширення в Україні новітніх неохристиянських утворень. Руйнування звичного способу життя переважної більшості населення призвело до втрати авторитету світських ідеологій і політичних партій. Про кризу Православної церкви в Україні відверто вже говорять деякі духовні ієрархи православ'я. Зокрема, керівник місіонерського відділу Української Православної Церкви Московського Патріархату єпископ Полтавський Пилип (Осадченко) визнав, що не слід тішити себе думкою про те, що православ'я в Україні є домінуючою конфесією. Укоріненість у православ'ї значної кількості людей є мінімальною, а ступінь їхньої церковності можна розрізнити лише за допомогою складної оптики¹. За цих умов більшість новітніх неохристиянських утворень (і не лише вони) пропонують проекти радикальної перебудови світу в недалекому майбутньому. Вони обіцяють не лише повернути людину до істинної віри, але й сприяти її матеріальному процвітанню, а саме суспільство перетворити на гуманне і справедливе. В умовах поглиблення духовної кризи, соціальних негараздів, глобальних проблем людства деяка кількість населення в надії віднайти душевний спокій звертається до неохристиянських віровчень. Багатьох приваблює дружня атмосфера, гуманне ставлення один до одного, в цілому до людства і природи, які проповідуються більшістю новітніх неохристиянських віровчень. Значною мірою поширенню цих вчень сприяло оформлення нової моделі церковно-державних відносин, утвердження фактичної свободи совісті, а не декларованої, як це було за радянських часів.

Для нас інтерес представляє Православна церква Божої Матері «Державна», як така, що на основі православної традиції створила свою «істинно вірну» віру.

За свідченнями віруючих, у 1984 році архієпископу Іоанну (Береславському) перед іконою Одітітрії було видіння у місті Смоленську, яке він трактував як «відвідини Богородиці». Вважається, що саме об'явлення Божої Матері подвигло Береславського на заснування нового релігійного об'єднання. Однак російський дослідник Д.Таєвський вважав, що Богородична церква виникає як сектантський рух усередині геннадіївської секачевської (по імені єпископа Геннадія Секачева) гілки Істинно православної церкви². Ми погоджуємося з версією виникнення Богородичної церкви, яку висунув Д.Таєвський, оскільки під час неодноразових бесід із прихожанами ІПЦ знаходили підтвердження, цьому припущенню. Крім того, Богородична церква офіційно оголосила себе правонаступницею ІПЦ. Але ж сама ІПЦ ніколи не погоджувалася з тим фактом, що Богородична церква з самого початку свого виникнення оголосила себе правонаступницею Істинно православної церкви. Більше того, керівники Богородичної церкви архієпископ Іоанн (Береславський) й єпископ Федір Большаков були віддані анафемі геннадіївською гілкою ІПЦ.

Священний Синод Російської Православної церкви виступив із спеціальним посланням, в якому засудив «єретичні й антихристиянські» ідеї Богородичної церкви. Взагалі ставлення Богородичної церкви до Російської Православної Церкви і навпаки – різко негативне. У своїх об'явленнях і проповідях Іоанн (Береславський) РПЦ інакше як церквою «Червоного дракона» або ж «церквою Сатани» не називає. Показовою в цьому сенсі є праця Іоанна «Красная патриархия. Волки в овечьей шкуре»³.

Ми привели лише декілька прикладів взаємин Православних церков з релігійними об'єднаннями православного походження. В цілому ж, найбільш поширеною моделлю поведінки Православної церкви до сектантства взагалі і до православного сектантства, у тому числі є принцип: не помічати і, як його наслідок – нічого не робити. Поряд з цим поширена ще така форма боротьби із сектантством, як протидія деяких духовних ієрархів реєстрації сект у державних органах, зокрема, факт протидії відомий під час реєстрації новоствореної громади ІПЦ у м. Вінниця в 2006 р.

В той же час і у релігійних об'єднаннях православного походження не має особливого бажання розпочати конструктивний діалог із Православними церквами. Претензія на аб-

солютне володіння істиною, відокремлення релігійного об'єднання від навколишнього світу призвели до виникнення специфічної психології, для якої властивим є усвідомлення власної винятковості, моральної і релігійної переваги над іншівірцями і невірними.

Джерельні приписи

1. Сафонов Д. Миссионерский съезд в Киеве // Сайт «Православие.ru» 2003, 2.06.
2. Таевский Д.А. Христианские ереси и секты I-XXI веков. Словарь. – М., 2003. – С.147.
3. Красная патриархия. Волки в овечьей шкуре. – М., 1993. – С.167.

■ Л. ВЛАДИЧЕНКО

РОЗВИТОК ХРИСТІЯНО-МУСУЛЬМАНСЬКИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ

Останнім часом у наукових колах постійна увага приділяється проблемам міжрелігійного спілкування, міжрелігійним відносинам, міжрелігійному діалогу. Певну зацікавленість у цьому свого часу відіграла концепція професора Гарвардського університету, директора Інституту стратегічних досліджень (США) Самюеля П. Гантінгтона про зіткнення цивілізацій. В основі поглядів С.Гантінгтона теза про те, що цивілізація (ядром якої є релігія) є одиницею спілкування. Вчений виділяє вісім цивілізацій: західну, конфуціанську, японську, ісламську, індуїстську, православну-слав'янську, латиноамериканську, африканську. Достатньо довге лідерство у світовому устрої західної цивілізації породило певні механізми її несприйняття іншими цивілізаціями, котрі мають власну ідентичність, в основі якої лежить власна історія, мова, культура, традиції. І треба відзначити, що не останнє місце тут займає релігійний чинник. Як зазначає С.Гантінгтон, «люди різних цивілізацій по-різному дивляться на відносини між Богом і людиною» [Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. – 1994. – № 1. – С. 37].

Після закінчення холодної війни розпочалась завершальна стадія панування західної цивілізації у світі. Центральним питанням постає взаємодія між західною і незахідною цивілізаціями. Між ними ми спостерігаємо непорозуміння, джерела яких визначаються культурною традицією. Не якимсь винятком є відносини західної й ісламської цивілізацій: конфлікт між ними триває вже впродовж тринадцяти століть. Власне, західна цивілізація визначається європейською та північноамериканською територією, відповідно ісламська – арабською, турецькою й малайською. Перш за все, непорозуміння та неприйняття полягають у тому, що Захід намагається нав'язати свої цінності демократії та лібералізму як загальнолюдські, нехтуючи при цьому цінностями інших цивілізацій. Цінності лібералізму не сприймаються універсальними поза межами Західної цивілізації. Канадський філософ Чарльз Тейлор пояснює цей факт тим, що лібералізм сприймається мусульманами не як продукт світський, продукт пострелігійного світосприйняття, а як «паросток християнства» [Тейлор Ч. Політика визнання // Тейлор Ч. Мультикультуризм та «Політика визнання» – К., 2004. – С. 61], отримуючи ворожий супротив у відношеннях і розподілу «ми – вони» або «своє – чуже». Через те, що відбулася підміна понять на рівні загальнолюдських і західних цінностей, західна демократія нащтовхується на антизахідні рухи. Висновок власне С.Гантінгтона невтішний: «...у найближчому майбутньому основним вогнищем конфліктів будуть взаємини між Заходом і рядом ісламо-конфуціанських країн» [Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций? – С. 47].

Для правильного розуміння концепції С.Гантінгтона необхідно зрозуміти одну важливу річ: причиною активного педалювання теми міжрелігійних відносин є процеси глобалізації. Глобалізація хоча й є, перш за все, процесом в економічній сфері, який веде до формування єдиного світового ринку, проте вона «зачіпає» майже усі сфери людської життєдіяльності. Не є якимсь винятком в цьому є й релігійна сфера. Ми не будемо тут торкатися складної релігієзнавчої проблеми – вплив глобалізації на релігії, але відзначимо, що інтенсивність міжрелігійних відносин у сучасному світі залежить саме від глобалізаційних процесів.

■ Л.Владиченко, кандидат філософських наук, головний спеціаліст відділу зв'язків з релігійними організаціями департаменту у справах релігій та забезпечення свободи совісті Державного комітету України у справах національностей та релігій.

Наукове видання

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА

Науковий щорічник
№ 12

*Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Міжконфесійний діалог як складова становлення
громадянського суспільства»
2007 рік*

Редактори А.Колодний, Г.Попов, Л.Филипович, М.Бабій

*Комп'ютерний набір (підготовка авторських матеріалів): С.Продивус
Комп'ютерна верстка, оригінал-макет: ТОВ «Світ Знань»*

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО

Підписано до друку 01.12.2007 р. Формат 60x90 ¹/₈.
Папір офсетний №1. Гарнітура Journal. Друк офсетний.
Ум. друк. акр. 17,5
Наклад 300 прим.

Видавництво «Світ Знань»
03150, Київ-150, а/с 428.
Тел.: 279-04-18;
e-mail: nardo@rambler.ru

all different – all equal

всі різні – всі рівноправні

РЕЛІГІЙНА СВОБОДА

Науковий щорічник

№ 12

Київ — 2008